«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Ганна ТОЛСТАНОВА
«07» січня 2026 р.

ВИСНОВОК
Київського національного університету імені Тараса Шевченка про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації Ольшевського Івана Петровича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ
з протоколу № 7 засідання кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 26 грудня 2025 року

Присутні:

1. головуюча на засіданні – завідувач кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор Лотюк О.С.;
2. директорка Навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Васильченко О.П.;
3. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права, Заслужений юрист України Дешко Л.М.;
4. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Євстігнєєв А.С.;
5. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Сінькевич О.В.;
6. доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Черняк Є.В.;

7. доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Кравцова З.С.;
8. кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Москалюк О.В.;
9. кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Слюсаренко Ю.А.;
10. Ph.D, асистент кафедри конституційного права Бондаренко Б.О.;
11. Ph.D, асистент кафедри конституційного права Матат А.В.
12. Асистент Ольшевський І.П.

З присутніх – 7 докторів юридичних наук та 2 кандидати юридичних наук, 2 доктори філософії – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації, 1 – без наукового ступеня.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Ольшевського Івана Петровича на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану», поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Дешко Людмила Миколаївна.

Дисертація виконувалась на кафедрі конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертаційного дослідження «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» затверджена на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 7 від 25 листопада 2022 року).

Виступили:

Здобувач Ольшевський Іван Петрович представив презентацію за основними положеннями дисертації на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, охарактеризував об'єкт та предмет дослідження, визначив мету,

методологічну основу дисертаційного дослідження, виклав основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист, зазначив про впровадження результатів дослідження.

Ольшевський Іван Петрович зазначив, що вибір тематики дисертаційного дослідження зумовлений досить високим рівнем її актуальності, що пов'язано з наступним: масове переміщення здобувачів освіти та педагогічних, науково-педагогічних працівників, закладів освіти, руйнування освітньої інфраструктури, цілеспрямовані обстріли російською федерацією цивільних об'єктів на території України, збільшення в територіальних громадах здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, нівелювання росією на підконтрольних їй територіях України права громадян України навчатися українською мовою, мовою національних менших, корінних народів та навчатися за українськими програмами та ін. Це обумовлює необхідність виявлення нових структурних елементів суб'єктивного юридичного права на освіту, їх закріплення в законодавстві України, актуалізує проблему співвідношення конституційно-правових гарантій і допустимих обмежень права на освіту, передбачених ст. 53 Конституції України та міжнародними стандартами (ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, ст. 2 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ін.). Модель конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах миру, яка існувала до вчинення акту агресії росії щодо України, динамічно трансформується в модель конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни, а в подальшому – в модель в умовах повоєнного відновлення. Тому перед правовою системою України постає завдання з розробки та застосування такого правового інструментарію, який здатен реально, ефективно, а не декларативно забезпечувати кожному право на освіту в умовах війни.

У зв'язку зі збройною агресією росії щодо України в доктрині конституційного права постала потреба у глибокому переосмисленні взаємозв'язку людської гідності і права кожного на освіту, освіти і національної безпеки держави, соціальної стійкості, державної мови і конституційної ідентичності. Також серед вчених-конституціоналістів мало дослідженими є питання структурних елементів конституційного права кожного на освіту в умовах війни, нормативно-правового та інституційного механізмів його забезпечення, а питання позитивних зобов'язань держави та обмеження права на освіту в умовах воєнного стану є одним з найбільш дискусійних.

Актуальність дослідження зумовлена і винесенням рішення Європейським судом з прав людини у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)», в якій містяться правові позиції Суду щодо забезпечення права на освіту в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь і які свідчать про доцільність вдосконалення в

Україні моделі конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни з метою дотримання вимог ст. 2 Протоколу №1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

З огляду на викладене дослідження конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах дії правового режиму воєнного стану є актуальним, теоретично і практично назрілим.

Метою дисертаційної роботи є розробка концепції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану з урахуванням закордонного досвіду та вироблення пропозицій з вдосконалення конституційно-правового регулювання та практики реалізації цього права.

Для досягнення зазначеної мети визначено такі задачі:

- з'ясувати взаємозв'язок освіти і людської гідності, а також людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов'язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації;

- сформулювати визначення понять об'єктивного та суб'єктивного права кожного на освіту;

- виділити елементи змісту конституційного права кожного на освіту в умовах війни;

- охарактеризувати позитивні зобов'язання держави в умовах воєнного стану;

- розкрити сутність принципу належної дбайливості та охарактеризувати його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;

- виділити особливості обмеження права на освіту в умовах воєнного стану;

- виділити етапи генези конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни в Україні та їх характерні риси;

- охарактеризувати нормативно-правовий та інституційно-правовий механізми забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні;

- виробити та обґрунтувати пропозиції з вдосконалення конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Наукову новизну дисертаційної роботи та авторський внесок у дослідження проблеми склали такі положення, висновки та пропозиції, які були зроблені вперше:

- з'ясовано взаємозв'язок освіти і людської гідності: через набуття знань, вмінь, навичок людина здобуває соціальну автономію, здатність до повного розвитку, в тому числі – щоб забезпечити гідне існування для себе та своєї сім'ї, а також взаємозв'язок людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов'язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації: людська гідність виступає основою конституційного права кожного на

освіту, а конфлікт та тимчасова окупація створюють загрози гідності особи оскільки може відбуватися позбавлення її на певний період часу можливостей здобувати освіту, розвиватися, що вимагає розширення кола позитивних обов'язків держави з забезпечення безперервності освітнього процесу, доступності освітньої інфраструктури, рівності умов навчання здобувачів освіти та спеціальної підтримки вразливих груп населення, здобувачів з особливими освітніми потребами;

- встановлено, що категорія безпеки має похідний, інструментальний характер, оскільки не формує окремого самостійного суб'єктивного юридичного права особи, а слугує необхідною передумовою реалізації конституційного права кожного на освіту;

- сформульовано авторське визначення понять об'єктивного права кожного на освіту – це закріплена в Конституції України, законах України та чинних міжнародних договорах України система норм права, що визначають цілі, принципи, стандарти та організаційно-правовий механізм функціонування системи освіти, встановлює позитивні обов'язки держави щодо забезпечення доступності, якості, безпеки та безперервності освіти, регулює поведінку суб'єктів конституційно-правових відносин у сфері освіти, визначає межі допустимого обмеження права на освіту, а також суб'єктивного права кожного на освіту – це гарантовані Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України можливості кожної особи здобувати визначену державними стандартами сукупність компетентностей (результатів навчання) у безпечних і рівних умовах, із забезпеченням державних гарантій якості, доступності та захисту від дискримінації;

- встановлено, що структурними елементами суб'єктивного юридичного права кожного на освіту окрім тих структурних елементів, які наявні у нього в мирний час, є такі: право на безперервність освіти; право на безпечне освітнє середовище; право на цифрову доступність освіти; право на адаптивну (гнучку) форму освітнього процесу; право на інституційний супровід; право на спрощені адміністративні процедури;

- розроблено модель нормативно-правового забезпечення права на освіту дітей, які не володіють державною мовою або володіють нею на не достатньому для здобуття освіти рівні, в умовах війни, а також права на освіту дітей з особливими освітніми потребами;

- виділено такі обов'язки з забезпечення права кожного на освіту держави, яка:

1) втратила фактичний контроль над своєю територією: створювати нормативно-правові механізми для забезпечення кожному доступу до освіти; застосовувати дипломатичні заходи для забезпечення всім, хто перебуває на

окупованій території, права на освіту; здійснювати фінансування закладів освіти, які залишились на окупованих територіях, розробляти та запроваджувати альтернативні форми освіти; визнавати документи, видані здобувачам освіти на окупованих територіях закладами освіти;

2) здійснює окупацію: не руйнувати освітню інфраструктуру, не перешкоджати роботі шкіл, не здійснювати політику, що перешкоджає доступу до освіти (заборона викладання рідною мовою, державною мовою країни, територія якої є окупованою, штучна зміна програм навчання, переміщення закладів освіти); забезпечити роботу закладів освіти, допускати суб'єктів, які надають гуманітарну допомогу закладам освіти, забезпечити відсутність дискримінаційних бар'єрів.

Виділено такі зобов'язання воюючих сторін у сфері освіти: утримуватися від руйнування закладів освіти, їх використання у військових цілях, утримуватися від дискримінації здобувачів освіти, забезпечити безпеку закладів освіти, сприяти створенню безпечних умов для навчання здобувачів, гарантувати доступ здобувачів до навчальних матеріалів, можливість навчання здобувачів за гуманітарними освітніми програмами, створювати альтернативні форми освіти, визнавати видані закладами освіти документи, підтримувати переміщених здобувачів освіти;

- виділено правові позиції Європейського суду з прав людини щодо визначення меж юрисдикції держави, яка здійснює окупацію, і виконання такою державою обов'язку з забезпечення права кожного на освіту:

1) ефективний контроль над територією визначається сукупністю таких обставин: військова присутність та її масштаб порівняно з територією окупації; підпорядкування місцевих органів влади; обсяг політичної, фінансової та іншої підтримки; залежність функціонування місцевих органів влади від держави, що здійснює окупацію;

2) порушенням ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є такі заходи і наслідки втручання в право на освіту, які істотно обмежують доступ учнів до закладів освіти, унеможливлюють навчання державною мовою або створюють непропорційні перешкоди для реалізації батьками свободи совісті, а також відсутність будь-якої легітимної мети;

- розкрито сутність принципу належної дбайливості та охарактеризовано його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;

- сформульовано авторське визначення поняття нормативно-правового механізму забезпечення права кожного на освіту: це сукупність норм права, які регламентують суспільні відносини у сфері освіти, визначають зміст і межі реалізації права на освіту, встановлюють обов'язки суб'єктів освітніх правовідносин та гарантують реалізацію, охорону й захист цього права у разі його порушення.

- виділено такі етапи еволюції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни та їх характерні риси: 1) 2014 - початок 2017 рр.: визначення основ забезпечення права кожного на освіту на тимчасово окупованих росією територіях України, запровадження нових форм навчання; 2) 2017 - 2019 рр.: кодифікація та систематизація законодавства України, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації конституційного права кожного на освіту, прав та обов'язків осіб, які беруть участь в реалізації цього права; закріплення в законодавстві України інклюзивного навчання, національної рамки кваліфікацій, принципів автономії закладів освіти, академічної доброчесності; гармонізація з європейськими стандартами; розширення правових гарантій для учнів з особливими освітніми потребами; 3) 2019-2020 рр.: правове регулювання протидії булінгу, закріплення обов'язків органів управління освітою, керівників закладів освіти та педагогічних працівників з забезпечення безпечних умов навчання, посилення соціальних гарантій для педагогічних працівників та здобувачів освіти; 4) 2021-2023 рр.: закріплення нового структурного елементу суб'єктивного юридичного права кожного на освіту - права на безпечне освітнє середовище; закріплення принципу безперервності освіти; інституційне посилення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, розвиток національної рамки кваліфікацій, удосконалення державного контролю за дотриманням стандартів якості освіти, впровадження інтегрованих інформаційних систем для управління освітою та моніторингу результатів навчання, започаткування балансування державної політики в сфері освіти з державною політикою у сферах національної безпеки і оборони, державною соціальною політикою; 5) 2023-2025 рр.: комплексне нормативно-правове забезпечення неперервності освіти та безпеки освітнього середовища в умовах повномасштабної війни (запровадження індивідуальних освітніх траєкторій, механізмів визнання результатів навчання здобувачів з тимчасово окупованих територій, розширення соціальних гарантій для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, надання можливості закладам освіти надавати реабілітаційні послуги, адаптація професійної освіти, закріплення обов'язкової передумови організації очного навчання здобувачів - забезпечення закладів освіти захисними спорудами; закріплення процедур контролю та відповідальності за дотримання безпечних умов освітнього процесу);

- виявлено системну проблему зміщення центру нормативно-правового регулювання в Україні права кожного на освіту з закону як акту Парламенту держави на підзаконні акти та аргументовано, що така тенденція суперечить принципу верховенства права, не відповідає правовим позиціям Європейського суду з прав людини щодо передбачуваності та чіткості норми права і є не

сумісною з нормами ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

Розроблено пропозиції щодо внесення змін до Конституції України:

1) викласти ч. 3 ст. 53 Конституції України в такій редакції: «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам»;

2) ч. 5 ст. 53 Конституції України викласти в такій редакції: «Громадянам, які належать до корінних народів та національних меншин, відповідно до закону гарантується право на вивчення рідної мови у державних, комунальних, приватних навчальних закладах або через національні культурні товариства».

Розроблено пропозиції щодо внесення таких змін до законодавства України:

1) п. 1 ст. 5 Закону України «Про корінні народи України» викласти в такій редакції: «Корінні народи України мають право створювати свої заклади освіти або співпрацювати із закладами освіти усіх форм власності з метою забезпечення вивчення мови, історії, культури відповідного корінного народу та навчання державною мовою. Застосування мов корінних народів у сфері освіти визначають Закон України «Про освіту» та спеціальні закони у цій сфері»;

2) пп. 6 п. 2 ст. 5 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» викласти в такій редакції: «6) освіту, зокрема державною мовою»; доповнити п. 2 ст. 5 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» пп. 7 в такій редакції «7) вивчення мови національної меншини».

Обґрунтовані напрями вдосконалення Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту», Закону України «Про позашкільну освіту», Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Закону України «Про фахову передвищу освіту», Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Дисертант також зазначив, що основні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження були апробовані на 2 науково-практичних конференціях (зокрема, міжнародних), круглих столах (за результатами яких були опубліковані тези) та у 3 статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових видань України.

Після завершення презентації Ольшевського Івана Петровича присутніми на захисті фахівцями були поставлені наступні **запитання:**

Ph.D, асистент кафедри конституційного права Матат А.В.: В своєму дослідженні ви аналізуєте останні зміни до законодавства України щодо створення спеціальних класів в закладах загальної середньої освіти. Чи на ваш погляд такі зміни підвищують ефективність реалізації права дітей на освіту в умовах війни?

Відповідь Ольшевського І.П.: Дякую за ваше запитання.

1 вересня 2025 року набув чинності затверджений Постановою МОН України «Порядок утворення та умови функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти», який визначає механізм утворення та умови функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти, крім спеціальних закладів загальної середньої освіти. Наразі у Україні склалась гібридна модель: продовжують функціонувати саме спеціальні школи для дітей з особливими освітніми потребами, в яких навчаються лише такі діти, тобто має місце те, що науковці називають «сегрегація», і від чого відмовились в низці держав-учасниць ЄС після того, як Європейський суд з прав людини виніс рішення у справах проти цих держав, і започатковується можливість створення спеціальних класів в закладах загальної середньої освіти.

Хоча спеціальні класи є окремими класами, що утворюються у закладах загальної середньої освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами у спеціально створених умовах з урахуванням їх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів і такі класи не є класичною інклюзією коли відбувається інтеграція учня у звичайний клас і не є повною сегрегацією як це має місце в спеціальних школах, де навчаються лише діти з особливими освітніми потребами, тим не менш спеціальні класи можуть бути утворені за погодженням із засновником закладу (органом місцевого самоврядування або іншим засновником) за наявності відповідного контингенту учнів (за типом труднощів і/або за рівнем підтримки), матеріально-технічної бази (пристосовані кабінети, допоміжні засоби, доступність приміщень), кадрового забезпечення (вчителі з відповідними компетенціями, асистенти вчителя, спеціалісти для проведення корекційно-реабілітаційних заходів). На практиці в умовах війни виникають такі труднощі, на які звертають увагу науковці та практики: ресурси (матеріально-технічні, кадрові); адміністративна складова, відсутність обов'язку засновника забезпечити наявність матеріально-технічної бази і кадрів при поданні заяв батьків (законних представників) щодо створення спеціального класу; ризик сегрегації; відсутність систематичного ефективного моніторингу щодо якості освітніх послуг, безпеки освітнього середовища. Значний простір для дискреції засновника закладу освіти може створювати поле для свавілля оскільки, серед іншого, в Постанові відсутні норми права, які містили саме обов'язок засновника

забезпечити наявність матеріально-технічної бази і кадрів при поданні заяв батьків (законних представників) щодо створення спеціального класу.

Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Кравцова З.С.: В своїй доповіді ви торкались питання пропорційності обмеження права кожного на освіту в умовах війни. При розгляді справ в Європейському суді з прав людини чи наділений Європейський суд з прав людини компетенцією оцінювати зміст навчальних програм, доцільність застосованих тестів, існуючих в державі форм контролю знань здобувачів?

Відповідь Ольшевського І.П.: Дякую за ваше запитання.

В результаті аналізу рішень Європейського суду з прав людини у справах проти Італії, Данії було встановлено, що визначення змісту навчальної програми, її структури, способів оцінювання знань належить до компетенції виключно держави, яка має самостійно обирати інструменти контролю результатів навчання, в тому числі і при переході здобувачів освіти з одного рівня освіти на інший. Європейський суд з прав людини не наділений компетенцією оцінювати ні зміст навчальних програм, ані доцільність застосованих тестів або будь-яких інших форм контролю. Пропорційність обмежень права на освіту оцінюється Європейським судом з прав людини через призму досягнення легітимної мети та забезпечення можливості реалізації права особи на освіту, без втручання у методи оцінювання знань, які залишаються у сфері національної компетенції.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Москалюк О.В.: Сьогодні діти, які прибувають з окупованих росією територій України, або з росії - ті, які були туди вивезені примусово, непоодиноко є такими, що мають значні освітні втрати, зокрема це стосується і рівня володіння українською мовою як мовою навчання в Україні. Чи можливе створення в закладах загальної середньої освіти спеціальних класів для навчання таких дітей?

Відповідь Ольшевського І.П.: Дякую за ваше запитання.

В Україні наказом МОН України від 22 серпня 2024 р. № 1182 затверджено «Порядок утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти», відповідно до якого спеціальні класи визначено як окремі освітні підрозділи, що створюються виключно для навчання осіб з особливими освітніми потребами у спеціально організованих умовах з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей та потреб.

Згідно з пунктом 6 цього Порядку, спеціальні класи формуються залежно від категорії особливих освітніх потреб і рекомендованого рівня підтримки та

охоплюють учнів з інтелектуальними, сенсорними, моторними, мовленнєвими, психічними, комплексними порушеннями розвитку, а також із соціоадаптаційними труднощами, зокрема пов`язаними з розладами аутистичного спектра, із чіткою диференціацією рівнів підтримки від другого до п'ятого.

Водночас зазначений Порядок не містить жодної правової підстави для створення спеціальних класів для учнів, які не володіють державною мовою або володіють нею на рівні, недостатньому для здобуття освіти. Законодавець однозначно пов'язує можливість навчання у спеціальних класах виключно зі станом здоров'я та наявністю особливих освітніх потреб, а не з мовною компетентністю здобувачів освіти.

Аналогічно, направлення таких учнів до спеціальних шкіл є неприпустимим, оскільки спеціальні заклади та класи призначені виключно для осіб з інтелектуальними, фізичними, сенсорними, психічними порушеннями або розладами поведінки, а не для подолання мовних бар'єрів.

Практика Європейського суду з прав людини у справах «Oršuš та інші проти Хорватії» і «D.H. та інші проти Чеської Республіки» свідчить, що навіть у разі формування окремих класів за мовною ознакою держава зобов'язана забезпечити повну рівноцінність змісту освіти порівняно зі звичайними класами, а також передбачити ефективні та чіткі процедури переведення учнів до загальноосвітніх класів.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Слюсаренко Ю.А.: Існують території України, які окуповані росією, є територія, ефективний контроль над якою здійснює України, а є територія, ефективний контроль над якою не встановила жодна з воюючих сторін. В цьому разі які позитивні обов'язки і хто несе з забезпечення права кожного на освіту на цій території?

Відповідь Ольшевського І.П.: Дякую за ваше запитання.

Міжнародне право не визнає «вакууму зобов'язань», а це означає, що навіть у разі відсутності ефективного управління держави, сторони конфлікту зобов'язані діяти добросовісно для забезпечення доступу кожного до освіти відповідно до принципів гуманності. В дисертації виділено такі зобов'язання воюючих сторін у сфері освіти: утримуватися від руйнування закладів освіти, їх використання у військових цілях, утримуватися від дискримінації здобувачів освіти, забезпечити безпеку закладів освіти, сприяти створенню безпечних умов для навчання здобувачів, гарантувати доступ здобувачів до навчальних матеріалів, можливість навчання здобувачів за гуманітарними освітніми

програмами, створювати альтернативні форми освіти, визнавати видані закладами освіти документи, підтримувати переміщених здобувачів освіти.

Доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права Лотюк О.С.: В своїй дисертації ви пропонуєте внести зміни до ч. 5 ст. 53 Конституції України щодо права корінних народів на вивчення рідної мови в навчальних закладах і через культурні центри. На ваш погляд чому наразі немає такої норми в Конституції України?

Відповідь Ольшевського І.П.: Дякую за ваше запитання. Конституція України гарантує право на освіту в рідній мові національним меншинам, але при цьому формулювання «навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови» є остаточною гарантією лише для національних меншин, без окремого згадування корінних народів, хоча положення ст. 11 Основного Закону визначає, що етнічна, культурна, мовна і релігійна ідентичність усіх корінних народів і національних меншин охороняється державою. Це створює логічний пробіл: Конституція України гарантує мовні права для національних меншин у сфері освіти, але не згадує корінні народи.

При розробці Конституції України, серед інших чинників, в тому числі і політичних, не було переліку які саме народи належать до корінних народів України, не було спеціального акту Парламенту України - закону, який би визначав такий перелік, правовий статус корінних народів в Україні. Закон України "Про корінні народи України" був прийнятий лише в 2021 р. Він був прийнятий у мовах окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, і був прийнятий Парламентом України для сприяння консолідації та розвиткові української нації, розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів України. В ньому було надано визначення корінного народу та зазначено, що корінними народами України, які сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки.

Після відповідей на запитання виступив науковий керівник – **доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри конституційного права Дешко Людмила Миколаївна.**

Дешко Л.М.: В першу чергу, я коротко хочу зупинитися на особистості нашого здобувача, оскільки вважаю це важливою складовою його наукової та професійної діяльності. Іван проявляє вражаючу активність у своїй професійній сфері. Він є активним учасником форумів, круглих столів, конференцій, що

свідчить про його глибокий інтерес до наукових дискусій та бажання ділитися своїми дослідженнями та знаннями з колегами з усього світу.

Іван відрізняється не лише відповідальністю та енергійністю, але й проявляє високий рівень організованості у виконанні своїх обов'язків. Ці якості дозволяють йому успішно керувати своїми науковими проєктами та досягати бажаних результатів, а також ефективно впливати на своє оточення. Його рішучість та цілеспрямованість в поєднанні з великим ентузіазмом створюють сприятливу атмосферу для досягнення нових висот як у науковій, так і в професійній сфері.

Варто також зазначити, що дисертаційне дослідження, представлене здобувачем, є результатом самостійної роботи та власного наукового підходу. Робота відзначається структурованістю, логічною послідовністю викладу матеріалу. Дослідження також відзначається високим рівнем теоретичної та практичної обґрунтованості, що свідчить про широкі знання та досвід автора.

В ході дослідження використано значну кількість наукових джерел, а також проведено глибокий аналіз різноманітних нормативно-правових актів, рішень Європейського суду з прав людини та ін.

Дослідження, представлене дисертантом, відзначається не лише аналітичною глибиною, але й практичною спрямованістю, що робить його важливим внеском у розвиток наукового дискурсу щодо конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану.

Я вважаю, що робота Ольшевського Івана Петровича самостійна, завершена та рекомендую її до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання і зауваження:

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права, директорка Навчально-наукового інституту права Васильченко О.П. відзначила актуальність теми дисертаційного дослідження з огляду на трансформацію змісту та механізмів реалізації, охорони та захисту конституційного права кожного на освіту в умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану, тимчасової окупації росією частини території України. Повномасштабна війна на території України спричинила ситуацію, за якої традиційні, сформовані в умовах миру конституційно-правові гарантії забезпечення права на освіту виявилися недостатніми. В умовах війни змінився зміст позитивних обов'язків держави з забезпечення цього конституційного права, допустимих меж його обмеження, а також форми його реалізації. Виникає

об'єктивна потреба у переосмисленні існуючої в Україні моделі конституційно-правового забезпечення права на освіту.

Актуальною тема дисертаційного дослідження є і з огляду на те, що в юридичній доктрині комплексно не досліджувалось питання права на освіту в умовах високо технологічної війни. Існуючі наукові праці, як правило, фрагментарно торкаються окремих аспектів права на освіту, не формуючи цілісної концепції його конституційно-правового забезпечення в умовах війни та тимчасової окупації.

Подані у дисертації Ольшевського І.І. наукові висновки характеризуються високим ступенем концептуальної цілісності та внутрішньої логічної узгодженості. Вперше запропонована авторська концепція конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах війни ґрунтується на чіткому розмежуванні об'єктивного та суб'єктивного права на освіту, що відповідає усталеним підходам в доктрині конституційного права та дозволяє коректно визначити коло позитивних обов'язків держави.

Науково обґрунтованим є висновок про фундаментальний взаємозв'язок права на освіту та людської гідності. Доведення того, що в умовах конфлікту та окупації держава зобов'язана розширювати спектр своїх позитивних обов'язків з метою запобігання нівелювання людської гідності випливає з того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України).

Аргументованим є положення про інструментальний характер категорії безпеки щодо права на освіту. Автор обґрунтовано доводить, що безпека не формує самостійного суб'єктивного права, а виступає передумовою реалізації конституційних прав, зокрема і права на освіту. Такий підхід дозволяє забезпечує баланс між публічними інтересами і правами особи.

Науково виваженим є розширення структури суб'єктивного права на освіту за рахунок включення нових елементів, зумовлених війною: права на безперервність освіти, безпечне освітнє середовище, цифрову доступність, адаптивні форми навчання та інституційний супровід. Ці елементи не суперечать змісту права на освіту, а навпаки демонструють, що його зміст змінюється в умовах війни.

Наукову цінність мають і сформульовані положення щодо обов'язків держави, яка втратила фактичний контроль над територією, а також держави-окупанта. Висновки щодо відсутності «вакууму зобов'язань» у сфері освіти та збереження позитивних обов'язків сторін конфлікту є обґрунтованими, кореспондують з практикою Європейського суду з прав людини та принципами міжнародного гуманітарного права.

Аргументованим є також критичний висновок щодо зміщення центру нормативно-правового регулювання права на освіту з актів Парламенту України на підзаконні акти. Така оцінка свідчить про глибоке розуміння здобувачем принципу верховенства права, правових позицій Європейського суду з прав людини.

В цілому, позитивно оцінюючи актуальність, обґрунтованість, достовірність, наукову новизну, наукове та практичне значення проведеного Ольшевським Іваном дисертаційного дослідження, слід звернути увагу на дискусійні моменти та висловити зауваження щодо окремих положень роботи:

1. У дисертації обґрунтовано розширення позитивних обов'язків держави щодо забезпечення права на освіту в умовах війни, однак потребує додаткової дискусії питання співвідношення цих обов'язків із фактичною ресурсною спроможністю держави в умовах воєнного часу.

2. Положення щодо меж оцінки Європейським судом з прав людини пропорційності обмежень державою права на освіту є обґрунтованими, однак залишається відкритим питання щодо меж дискреції держави у визначенні стандартів безпеки освітнього середовища в умовах війни.

3. Обґрунтування стратегічної ролі цифровізації освіти є переконливим, проте дискусійним вбачається питання її закріплення як структурного елементу суб'єктивного права на освіту. Бачиться, що подальшого уточнення потребує розмежування цифровізації як інструменту реалізації права на освіту та як самостійної правової гарантії, з огляду на ризики «цифрової» нерівності та технічної недоступності в умовах війни.

Висловлені зауваження, спрямовані на уточнення пропозицій автора і виявлення дискусійних питань, не стосуються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну позитивну оцінку. Результати дисертації Ольшевського Івана мають як теоретичне, так і практичне значення, розвивають правову доктрину, а також можуть бути використані у подальших науково-теоретичних дослідженнях та практичній діяльності.

Дисертаційна робота Ольшевського Івана Петровича на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» є самостійною, завершеною науковою роботою, яка містить нові наукові результати. Обґрунтування актуальності обраної теми дисертації, постановка мети та завдань, обґрунтованість та аргументованість наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна отриманих результатів дослідження, їх апробація свідчать про повноцінне виконання поставленого наукового завдання.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Ольшевського Івана Петровича на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» відповідає вимогам, закріпленим у Наказі Міністерства

освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року) та постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Ольшевський Іван Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Москалюк О.В. відмітив, що ознайомившись з текстом роботи Ольшевського І.П. хотів би зазначити наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлена розв'язаною в 2014 році РФ війною, яка поставила перед Україною низку викликів в гуманітарній сфері, в тому числі в освіті. Так, на окупованій Росією території України здійснюється тотальне винищення україномовного простору та середовища. Втім, незважаючи на таку складну ситуацію, за даними Міносвіти на тимчасово окупованих територіях України серед 600 тисяч дітей шкільного віку приблизно 7 % навчаються в українських школах онлайн, а впродовж 2023–2025 років до українських університетів через освітні центри щороку вступало близько 10 –11 тисяч. Вказані обставини вимагають від Української держави вироблення стратегії щодо дітей, які прибувають на підконтрольну Україні територію з окупованої РФ території України або з території РФ, з метою повноцінної реалізації ними права на освіту.

Значущість теми дослідження також пов'язана з необхідністю переосмислення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Кричущою також є проблема майнової диференціації між батьками дітей, внаслідок чого унеможливлюється рівність між дітьми при здобутті повної загальної середньої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Подані у дисертації Ольшевського І.П. наукові висновки виглядають цілісно та узгоджено між собою. Вперше розроблено модель нормативно-правового забезпечення права на освіту дітей, які не володіють державною мовою або володіють нею на не достатньому для здобуття освіти рівні, в умовах війни, а також права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Аргументованою видається думка щодо взаємозв'язку освіти і людської гідності, а також людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов'язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації.

Вперше у вітчизняних юридичних дослідженнях розкрито сутність принципу належної дбайливості та охарактеризувати його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту.

Проаналізовано інститут приватного репетиторства, який носить масовий характер і свідчить про нерівність у доступі до якісних освітніх послуг. В результаті аналізу зарубіжного досвіду встановлено, що ефективними є моделі, де держава фінансує додаткові освітні послуги через школи або акредитованих операторів, а не через пряме відшкодування витрат на репетиторів батькам. Запропоновано напрямки вдосконалення Закону України «Про загальну середню освіту».

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Усі основні наукові положення базуються на аналізі Конституції України та чинного законодавства. В дисертаційному дослідженні використано практику Європейського суду з прав людини, в тому числі щодо доступу до освіти залежно від рівня знання мови, якою така освіта надається.

Достовірність положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації підтверджується обраними методами дослідження. Використання методу аналізу і синтезу дало можливість сформулювати авторські визначення понять (об'єктивного права кожного на освіту, суб'єктивного права кожного на освіту та ін.) (розділ 1). За допомогою формально логічного методу проведено аналіз взаємозв'язку людської гідності і права кожного на освіту, освіти і національної безпеки держави, соціальної стійкості (розділ 1). Застосування логіко-семантичного методу забезпечило уточнення юридичних дефініцій, що використовуються у дослідженні (розділи 1–2). Формально-логічний метод став підґрунтям і для критичного аналізу національного законодавства, яке регулює право на освіту (розділи 1-2). Для дослідження фактичної реалізації конституційного права кожного на освіту в умовах війни застосовано структурно-логічний метод (розділи 1–2).

На підставі виявлених недоліків правового регулювання запропоновано рекомендації щодо вдосконалення статті 53 Конституції України та чинного законодавства України в сфері освіти.

Наукова новизна представлених наукових положень.

В дисертаційні роботі вперше у вітчизняній науці конституційного права запропоновано модель мовної підтримки для дітей, які перебували або перебувають в окупації на підконтрольних росії територіях України, були вивезені з окупованих росією територій України на територію росії, внутрішньо переміщених осіб - дітей, які виховувались в умовах системної русифікації.

Також Ольшевським І.П. аргументовано, що законодавство України, яке регулює суспільні відносини, що виникають при забезпеченні права на освіту осіб з особливими освітніми потребами має декларативний характер і фрагментарно регулює питання створення спеціальних класів, наслідком чого є свавільне обмеження права на освіту осіб з особливими освітніми потребами; відсутня належна мотивація кваліфікованих вчителів надавати освітні послуги особам з особливими освітніми потребами, асистентів вчителів та асистентів дитини з надання послуг таким дітям, відеутні адаптовані програми для дітей з особливими освітніми потребами, релевантні освітнім потребам таких дітей; фрагментарним є регулювання індивідуальних навчальних маршрутів; недостатнім є фінансове та організаційне забезпечення освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами; відсутній системний контроль та моніторинг якості освітніх послуг, що надаються дітям з особливими освітніми потребами.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є достовірними, науково обґрунтованими та такими, що характеризуються високим рівнем новизни, відповідають сучасному стану розвитку науки конституційного права України та можуть бути використані у науковій, освітній і правотворчій діяльності.

Дискусійні положення та зауваження.

1. В межах роботи багато уваги зосереджено на принципах, які безпосередньо є основою для реалізації права на освіту. Зокрема, згадуються принцип найкращих інтересів дитини, принцип належної дбайливості, принцип автономії освіти, принцип академічної доброчесності, принцип безперервності освіти, принцип загальності, безоплатності і обов'язковості базової освіти, принцип свободи батьківського вибору. Водночас в роботі не визначена правова природа цих принципів та їх ієрархія між собою. Мається на увазі, які з цих принципів прямо сформульовані в нормах права, а які імпліцитно (тобто ті, які можна вивести з системи норм шляхом тлумачення). Оскільки всі вказані принципи є функціональними, варто було б визначити детальніше на реалізація яких саме загальних принципів права та безпосередньо конституційних принципів вони спрямовані та які з них фактично деталізують в межах конкретного суб'єктивного права.

2. В роботі також можна було б висвітлити проблематику зловживання правом особами, які реалізовують право на освіту всупереч меті, заради якої воно надається. Так, на початку повномасштабного вторгнення спостерігалася ситуація, коли право на освіту намагалися реалізовувати особи з метою уникнення мобілізації, а не з ціллю свого всебічного розвитку.

3. Окремо можна було також дослідити питання місця права на освіту в системі культурних прав людини, а також спробувати сформувати, які обов'язки

покладаються на особу внаслідок реалізації нею права на освіту, яке завжди забезпечуються активною участю держави.

Дисертація Ольшевського Івана Петровича на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій містяться нові наукові результати. Обґрунтування здобувачем актуальності обраної теми дисертації, постановка мети та завдань дисертаційного дослідження, обґрунтованість та аргументованість наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна отриманих результатів дослідження, їх апробація свідчать про повне виконання поставленого наукового завдання.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Ольшевського Івана Петровича на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» відповідає вимогам, закріпленим у Наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року) та постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Ольшевський Іван Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Після виступу рецензентів слово було надано **Ольшевському І.П.,** як здобувачеві та автору наукової праці, який висловив свою подяку та **надав відповіді щодо висловлених рецензентами рекомендацій**:

Дуже дякую колегам за їх час та увагу до мого наукового дослідження.

Здобувач погодився з тим, що питання співвідношення розширених позитивних обов'язків держави та її фактичної ресурсної спроможності в умовах воєнного часу є дискусійним. Зазначив, що у дисертації він виходив з того, що конституційне право на освіту хоча і не є абсолютним, тим не менш розширення позитивних обов'язків держави в умовах війни ґрунтується на принципі належної дбайливості та принципі пропорційності, а не на ідентичності його забезпечення в умовах війни його забезпеченню в умовах мирного часу. Таким чином, у дисертації обґрунтовується не абстрактна універсальність обов'язків держави, а обов'язок діяти в межах об'єктивно можливого, забезпечуючи мінімальний стандарт реалізації права на освіту.

Також здобувач зазначив, що погоджується з тим, що питання меж дискреції держави є складним і багатоаспектним. Позиція, викладена в дисертації, полягає

в тому, що Європейський суд з прав людини не підміняє собою національного законодавця у визначенні стандартів безпеки освітнього середовища. Межі його контролю обмежуються оцінкою наявності легітимної мети втручання, пропорційності застосованих заходів, відсутності свавілля та дискримінації, збереження сутнісного змісту права на освіту. Також здобувач акцентував увагу на тому, що дискреція держави у воєнний час не є необмеженою, а також що Європейський суд з прав людини не втручається в освітню політику держави як таку, а його рішення, які є джерелом права в Україні, виконують і роль запобіжника від порушення ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Щодо цифровізації як структурного елементу суб'єктивного права на освіту здобувач зазначив дискусійність питання щодо закріплення цифрової доступності освіти як структурного елементу суб'єктивного права особи на освіту. У дисертації він виходив з того, що в умовах війни цифрові інструменти перестають бути лише допоміжним засобом реалізації права на освіту і трансформуються в фактичну умову доступу до освіти для значної частини здобувачів. Саме ця трансформація і стала підставою для доктринального виокремлення цифрової доступності як елементу структури права на освіту.

Здобувач також зазначив, що повністю погоджується з висновком другого рецензента щодо актуальності теми дисертації, яка зумовлена збройною агресією Російської Федерації проти України та тими безпрецедентними викликами, що постали перед державою у гуманітарній сфері, зокрема у сфері освіти. Поділяє Ольшевський І.П. позицію рецензента щодо необхідності вироблення цілісної та системної державної стратегії забезпечення права на освіту дітей з тимчасово окупованих територій, а також дітей, які перебували в умовах системної русифікації чи вимушеної міграції.

Повністю підтримав думку рецензента щодо важливості розкриття взаємозв'язку людської гідності, конституційного права на освіту та позитивних обов'язків держави, а також щодо значущості вперше здійсненого вітчизняного аналізу принципу належної дбайливості у контексті забезпечення права на освіту.

Висловив повну згоду з рецензентом і щодо визначених рецензентом дискусійних положень. Рекомендація про необхідність глибшого визначення правової природи та ієрархії принципів реалізації права на освіту, аналіз зловживання правом на освіту, а також про доцільність розкриття місця права на освіту в системі культурних прав людини та обов'язків особи є обґрунтованими, одними з найбільш дискусійних серед українських та зарубіжних вчених та такими, що відкривають перспективні напрями для подальших окремих наукових досліджень.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Сінькевич О.В. зазначила, що приємно вражена рівнем виступу та відповідями дисертанта на поставлені питання та вважає, що дисертант належним чином підготовлений до захисту цієї роботи, а сама робота має науковий потенціал.

Окрім того, робота є гарно структурованою за змістом, містить чіткі задачі, у висновках точно відображено, що було виконано. Дисертаційне дослідження також містить елементи наукової новизни, а внесок автора у розвиток науки конституційного права заслуговує підтримку. Сумнівів щодо положень, які відображають наукову новизну, немає.

Ця робота підкреслює важливість дослідження сучасних конституційних проблем. Окрім того, запропоновані в роботі зміни до законодавства України максимально відповідають наявним проблемам та є необхідними для подолання існуючих прогалин. Робота відповідає необхідним вимогам і по змісту, і за формою, а відтак її варто рекомендувати до захисту.

Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Кравцова З.С. підкреслила, що дисертаційне дослідження Ольшевського Івана є актуальним, а результати дослідження містять наукову новизну. Наголосила на тому, що робота апробована. Робота є актуальною і в науковому, і в практичному аспектах. Дисертаційна робота підготовлена на високому науковому рівні, в ній є пропозиції змін до законодавства України, які є аргументованими і необхідними, сприятимуть підвищенню ефективності конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах війни та повоєнного відновлення.

Загалом, дисертаційне дослідження Ольшевського І. відповідає спеціальності 081 «Право» і має бути рекомендоване до захисту.

Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Черняк С.В. зазначила, що здобувачу вдалося здійснити ґрунтовний самостійний аналіз конституційно-правових засад реалізації права на освіту в екстремальних умовах, обґрунтувати специфіку позитивних зобов'язань держави, а також запропонувати науково вивірені висновки і рекомендації, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Дисертація відзначається високим рівнем наукової аргументації, логічною структурованістю та коректним використанням методологічного інструментарію, у зв'язку з чим вважаю, що робота відповідає

вимогам, встановленим до дисертацій на здобуття наукового ступеня, і заслуговує на рекомендацію до захисту.

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Євстігнєєв А.С. зазначив, що дисертація присвячена складному й багатоаспектному питанню конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану, що набуває особливої ваги з огляду на загрози безперервності освітнього процесу, безпеці учасників освітніх правовідносин та виконанню державою своїх конституційних обов'язків. Автор продемонстрував глибоке розуміння сучасних викликів, належний рівень самостійного опрацювання національного законодавства, міжнародних стандартів і практики їх застосування, а також здатність до формулювання самостійних наукових висновків. Отримані результати характеризуються науковою новизною та практичною спрямованістю, а сама дисертація загалом справляє враження завершеного, якісного наукового дослідження, що повністю відповідає встановленим критеріям і може бути рекомендована до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права Слюсаренко Ю.А. зазначив, що актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю переосмислення змісту та механізмів реалізації конституційних прав людини і громадянина в умовах збройного конфлікту та обмежень, що випливають із дії правового режиму воєнного стану. Здобувачем продемонстровано дуже високий рівень теоретичної підготовки, вміння працювати з доктринальними дослідженнями, практикою Конституційного Суду України та міжнародних судових інституцій. Дисертація вирізняється внутрішньою логічною цілісністю, академічною доброчесністю та обґрунтованістю положень, що виносяться на захист, що дає підстави рекомендувати її до захисту на здобуття наукового ступеня.

PhD, асистент кафедри конституційного права Матат А.В. зазначив, що представлена дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, присвяченим надзвичайно чутливій для конституційного права проблематиці - забезпеченню права на освіту в умовах воєнного стану як складової конституційної ідентичності. Аспіранту вдалося не лише систематизувати нормативно-правову базу та наукові підходи, а й здійснити глибокий юридичний аналіз трансформації механізмів реалізації цього права в екстраординарних умовах. Висновки та пропозиції мають ознаки наукової новизни та можуть бути використані у правотворчій і правозастосовній діяльності, що дозволяє в цілому позитивно оцінити дисертацію і рекомендувати її до захисту.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ольшевського Івана Петровича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Актуальність дослідження конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану зумовлена такими викликами, як масове переміщення здобувачів освіти та педагогічних, науково-педагогічних працівників, закладів освіти, руйнування освітньої інфраструктури, цілеспрямовані обстріли російською федерацією цивільних об'єктів на території України, збільшення в територіальних громадах здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, нівелювання росією на підконтрольних їй територіях України права громадян України навчатися українською мовою, мовою національних менших, корінних народів та навчатися за українськими програмами та ін. Це обумовлює необхідність виявлення нових структурних елементів суб'єктивного юридичного права на освіту, їх закріплення в законодавстві України, актуалізує проблему співвідношення конституційно-правових гарантій і допустимих обмежень права на освіту, передбачених ст. 53 Конституції України та міжнародними стандартами (ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, ст. 2 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ін.). Модель конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах миру, яка існувала до вчинення акту агресії росії щодо України, динамічно трансформується в модель конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни, а в подальшому – в модель в умовах повоєнного відновлення. Тому перед правовою системою України постає завдання з розробки та застосування такого правового інструментарію, який здатен реально, ефективно, а не декларативно забезпечувати кожному право на освіту в умовах війни.

У зв'язку зі збройною агресією росії щодо України в доктрині конституційного права постала потреба у глибокому переосмисленні взаємозв'язку людської гідності і права кожного на освіту, освіти і національної безпеки держави, соціальної стійкості, державної мови і конституційної ідентичності. Також серед вчених-конституціоналістів мало дослідженими є питання структурних елементів конституційного права кожного на освіту в умовах війни, нормативно-правового та інституційного механізмів його

забезпечення, а питання позитивних зобов'язань держави та обмеження права на освіту в умовах воєнного стану є одним з найбільш дискусійних.

Актуальність дослідження зумовлена і винесенням рішення Європейським судом з прав людини у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)», в якій містяться правові позиції Суду щодо забезпечення права на освіту в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь і які свідчать про доцільність вдосконалення в Україні моделі конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни з метою дотримання вимог ст. 2 Протоколу №1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

З огляду на викладене дослідження конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах дії правового режиму воєнного стану є актуальним, теоретично і практично назрілим.

Тому, дане дослідження буде особливо корисним для юридичної науки України, спроможним доповнити та посилити наявні теорії законотворчості, створити фундамент для подальшого розвитку законодавчого процесу.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація виконана на кафедрі конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема роботи затверджена Вченою радою Начально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 7 від 25 листопада 2022 року).

3. Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка концепції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану з урахуванням закордонного досвіду та вироблення пропозицій з вдосконалення конституційно-правового регулювання та практики реалізації цього права.

Для досягнення зазначеної мети визначено такі задачі:

- з'ясувати взаємозв'язок освіти і людської гідності, а також людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов'язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації;

- сформулювати визначення понять об'єктивного та суб'єктивного права кожного на освіту;

- виділити елементи змісту конституційного права кожного на освіту в умовах війни;

- охарактеризувати позитивні зобов'язання держави в умовах воєнного стану;

- розкрити сутність принципу належної дбайливості та охарактеризувати його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;

- виділити особливості обмеження права на освіту в умовах воєнного стану;

- виділити етапи генези конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни в Україні та їх характерні риси;

- охарактеризувати нормативно-правовий та інституційно-правовий механізми забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні;

- виробити та обґрунтувати пропозиції з вдосконалення конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах дії правового режиму воєнного стану.

4. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з конституційно-правовим забезпеченням права кожного на освіту в умовах воєнного стану.

5. Предметом дослідження є конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану.

6. Методи дослідження. Методологічний базис дисертаційного дослідження сформовано шляхом інтеграції універсальних прийомів наукового пізнання з методами, що традиційно застосовуються у юридичній науці. До них віднесено, зокрема, методи аналізу і синтезу, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний та ін. Використання методу аналізу і синтезу дало можливість сформулювати авторські визначення понять (об'єктивного права кожного на освіту, суб'єктивного права кожного на освіту та ін.) (розділ 1). За допомогою формально логічного методу проведено аналіз взаємозв'язку людської гідності і права кожного на освіту, освіти і національної безпеки держави, соціальної стійкості (розділ 1). Застосування логіко-семантичного методу забезпечило уточнення юридичних дефініцій, що використовуються у дослідженні (розділи 1–2). Формально-логічний метод став підґрунтям і для критичного аналізу національного законодавства, яке регулює право на освіту (розділи 1-2). Для дослідження фактичної реалізації конституційного права кожного на освіту в умовах війни застосовано структурно-логічний метод (розділи 1–2).

Нормативну базу дисертаційного дослідження становлять нормативно-правові акти України, міжнародні договори, правотворчі рішення міжнародних міжурядових організацій.

Емпіричною базою дисертації є матеріали судової практики, офіційні статистичні дані з досліджуваної проблематики.

7. Наукова новизна дослідження. Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану, в якому розроблено концепцію цього права, обґрунтовано нові теоретичні та прикладні висновки.

вперше:

- з'ясовано взаємозв'язок освіти і людської гідності: через набуття знань, вмінь, навичок людина здобуває соціальну автономію, здатність до повного розвитку, в тому числі щоб забезпечити гідне існування для себе та своєї сім'ї, а також взаємозв'язок людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов'язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації: людська гідність виступає основою конституційного права кожного на освіту, а конфлікт та тимчасова окупація створюють загрози гідності особи оскільки може відбуватися позбавлення її на певний період часу можливостей здобувати освіту, розвиватися, що вимагає розширення кола позитивних обов'язків держави з забезпечення безперервності освітнього процесу доступності освітньої інфраструктури, рівності умов навчання здобувачів освіти та спеціальної підтримки вразливих груп населення, здобувачів з особливими освітніми потребами;

- встановлено, що категорія безпеки має похідний, інструментальний характер, оскільки не формує окремого самостійного суб'єктивного юридичного права особи, а слугує необхідною передумовою реалізації конституційного права кожного на освіту;

- сформульовано авторське визначення понять об'єктивного права кожного на освіту – це закріплена в Конституції України, законах України та чинних міжнародних договорах України система норм права, що визначають цілі, принципи, стандарти та організаційно-правовий механізм функціонування системи освіти, встановлює позитивні обов'язки держави щодо забезпечення доступності, якості, безпеки та безперервності освіти, регулює поведінку суб'єктів конституційно-правових відносин у сфері освіти, визначає межі допустимого обмеження права на освіту, а також суб'єктивного права кожного на освіту – це гарантовані Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України можливості кожної особи здобувати визначену державними стандартами сукупність компетентностей (результатів навчання) у безпечних і рівних умовах, із забезпеченням державних гарантій якості, доступності та захисту від дискримінації;

- встановлено, що структурними елементами суб'єктивного юридичного права кожного на освіту окрім тих структурних елементів, які наявні у нього в мирний час, є такі: право на безперервність освіти; право на безпечне освітнє середовище; право на цифрову доступність освіти; право на адаптивну (гнучку) форму освітнього процесу; право на інституційний супровід; право на спрощені адміністративні процедури;

- розроблено модель нормативно-правового забезпечення права на освіту дітей, які не володіють державною мовою або володіють нею на не достатньому

для здобуття освіти рівні, в умовах війни, а також права на освіту дітей з особливими освітніми потребами;

- виділено такі обов'язки з забезпечення права кожного на освіту держави, яка: 1) втратила фактичний контроль над своєю територією: створювати нормативно-правові механізми для забезпечення кожному доступу до освіти; застосовувати дипломатичні заходи для забезпечення всім, хто перебуває на окупованій території, права на освіту; здійснювати фінансування закладів освіти, які залишились на окупованих територіях, розробляти та запроваджувати альтернативні форми освіти; визнавати документи, видані здобувачам освіти на окупованих територіях закладами освіти; 2) здійснює окупацію: не руйнувати освітню інфраструктуру, не перешкоджати роботі шкіл, не здійснювати політику, що перешкоджає доступу до освіти (заборона викладання рідною мовою, державною мовою країни, територія якої є окупованою, штучна зміна програм навчання, переміщення закладів освіти); забезпечити роботу закладів освіти, допускати суб'єктів, які надають гуманітарну допомогу закладам освіти, забезпечити відсутність дискримінаційних бар'єрів.

Виділено такі зобов'язання воюючих сторін у сфері освіти: утримуватися від руйнування закладів освіти, їх використання у військових цілях, утримуватися від дискримінації здобувачів освіти, забезпечити безпеку закладів освіти, сприяти створенню безпечних умов для навчання здобувачів, гарантувати доступ здобувачів до навчальних матеріалів, можливість навчання здобувачів за гуманітарними освітніми програмами, створювати альтернативні форми освіти, визнавати видані закладами освіти документи, підтримувати переміщених здобувачів освіти;

- виділено правові позиції Європейського суду з прав людини щодо визначення меж юрисдикції держави, яка здійснює окупацію, і виконання такою державою обов'язку з забезпечення права кожного на освіту: 1) ефективний контроль над територією визначається сукупністю таких обставин: військова присутність та її масштаб порівняно з територією окупації; підпорядкування місцевих органів влади; обсяг політичної, фінансової та іншої підтримки; залежність функціонування місцевих органів влади від держави, що здійснює окупацію; 2) порушенням ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є такі заходи і наслідки втручання в право на освіту, які істотно обмежують доступ учнів до закладів освіти, унеможливлюють навчання державною мовою або створюють непропорційні перешкоди для реалізації батьками свободи совісті, а також відсутність будь-якої легітимної мети;

- розкрито сутність принципу належної дбайливості та охарактеризовано його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;

- сформульовано авторське визначення поняття нормативно-правового механізму забезпечення права кожного на освіту: це сукупність норм права, які регламентують суспільні відносини у сфері освіти, визначають зміст і межі реалізації права на освіту, встановлюють обов'язки суб'єктів освітніх правовідносин та гарантують реалізацію, охорону й захист цього права у разі його порушення.

- виділено такі етапи еволюції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни та їх характерні риси: 1) 2014 - початок 2017 рр.: визначення основ забезпечення права кожного на освіту на тимчасово окупованих росією територіях України, запровадження нових форм навчання; 2) 2017 - 2019 рр.: кодифікація та систематизація законодавства України, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації конституційного права кожного на освіту, прав та обов'язків осіб, які беруть участь в реалізації цього права; закріплення в законодавстві України інклюзивного навчання, національної рамки кваліфікацій, принципів автономії закладів освіти, академічної доброчесності; гармонізація з європейськими стандартами; розширення правових гарантій для учнів з особливими освітніми потребами; 3) 2019-2020 рр.: правове регулювання протидії булінгу, закріплення обов'язків органів управління освітою, керівників закладів освіти та педагогічних працівників з забезпечення безпечних умов навчання, посилення соціальних гарантій для педагогічних працівників та здобувачів освіти; 4) 2021-2023 рр.: закріплення нового структурного елементу суб'єктивного юридичного права кожного на освіту - права на безпечне освітнє середовище; закріплення принципу безперервності освіти; інституційне посилення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, розвиток національної рамки кваліфікацій, удосконалення державного контролю за дотриманням стандартів якості освіти, впровадження інтегрованих інформаційних систем для управління освітою та моніторингу результатів навчання, започаткування балансування державної політики в сфері освіти з державною політикою у сферах національної безпеки і оборони, державною соціальною політикою; 5) 2023-2025 рр.: комплексне нормативно-правове забезпечення неперервності освіти та безпеки освітнього середовища в умовах повномасштабної війни (запровадження індивідуальних освітніх траєкторій, механізмів визнання результатів навчання здобувачів з тимчасово окупованих територій, розширення соціальних гарантій для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, надання можливості закладам освіти надавати реабілітаційні послуги, адаптація професійної освіти, закріплення обов'язкової передумови організації очного навчання здобувачів - забезпечення закладів освіти захисними спорудами; закріплення процедур контролю та відповідальності за дотримання безпечних умов освітнього процесу);

- виявлено системну проблему зміщення центру нормативно-правового регулювання в Україні права кожного на освіту з закону як акту Парламенту держави на підзаконні акти та аргументовано, що така тенденція суперечить принципу верховенства права, не відповідає правовим позиціям Європейського суду з прав людини щодо передбачуваності та чіткості норми права і є не сумісною з нормами ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

Розроблено пропозиції щодо внесення змін до Конституції України:

1) викласти ч. 3 ст. 53 Конституції України в такій редакції: «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам»;

2) ч. 5 ст. 53 Конституції України викласти в такій редакції: «Громадянам, які належать до корінних народів та національних меншин, відповідно до закону гарантується право на вивчення рідної мови у державних, комунальних, приватних навчальних закладах або через національні культурні товариства».

Розроблено пропозиції щодо внесення таких змін до законодавства України:

1) п. 1 ст. 5 Закону України «Про корінні народи України» викласти в такій редакції: «Корінні народи України мають право створювати свої заклади освіти або співпрацювати із закладами освіти усіх форм власності з метою забезпечення вивчення мови, історії, культури відповідного корінного народу та навчання державною мовою. Застосування мов корінних народів у сфері освіти визначають Закон України «Про освіту» та спеціальні закони у цій сфері»;

2) пп. 6 п. 2 ст. 5 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» викласти в такій редакції: «6) освіту, зокрема державною мовою»; доповнити п. 2 ст. 5 Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» пп. 7 в такій редакції «7) вивчення мови національної меншини».

Обґрунтовані напрями вдосконалення Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту», Закону України «Про позашкільну освіту», Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Закону України «Про фахову передвищу освіту», Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

удосконалено:

- підхід щодо оцінки дотримання вимоги «перебачено законом» при обмеженні права кожного на освіту: лише наявність закону держави про правовий

режим воєнного стану, підзаконних нормативно-правових актів про продовження строку дії воєнного стану в державі, про загальну мобілізацію, обмеження права на освіту локальними нормативно-правовими актами є такими, що не відповідають вимозі «встановлено законом»;

- підхід щодо визначення меж юрисдикції держави, яка здійснює окупацію, і виконання такою державою обов'язку з забезпечення права кожного на освіту;

- підхід щодо кола суб'єктів, за діяльність яких держава несе відповідальність: держава несе відповідальність не лише за діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а й за порушення конституційного права особи на освіту адміністрацією закладів освіти, особами, що забезпечують навчання здобувачів;

- підхід щодо оцінки Європейським судом пропорційності обмеження права на освіту державою: оцінка здійснюється через призму досягнення легітимної мети та забезпечення можливості реалізації права особи на освіту, без втручання у методи оцінювання знань, які залишаються у сфері національної компетенції - Європейський суд з прав людини не наділений компетенцією оцінювати зміст навчальних програм, доцільність застосованих тестів чи інших форм контролю.

дістало подальшого розвитку:

- твердження, що ефективний контроль над територією держави як умова виникнення юрисдикції може проявлятися у різних формах – від впливу на органи місцевого самоврядування до впливу на адміністрацію закладів освіти. Юридично значущим є саме реальний характер впливу, а не його правова легітимація;

- твердження, що якщо ефективний контроль над територією держави відсутній, «вакууму зобов'язань» з забезпечення права кожного на освіту не виникає держави - сторони конфлікту зобов'язані діяти добросовісно для забезпечення доступу кожного до освіти відповідно до принципів гуманності;

- підходи щодо принципу безперервності освіти: право кожного на освіту має бути забезпечено в умовах війну, окупації, ситуації безвладдя на певній території держави;

- підходи щодо вивчення мови корінного народу і навчання мовою корінного народу;

- твердження про те, що держава гарантує кожному не лише формальний доступ до освіти, а й ефективність навчального процесу.

- підходи щодо ролі цифровізації освіти в умовах війни: вона набула не лише технічного, а й стратегічного значення - інтегровані інформаційні системи стали ключовим інструментом забезпечення доступу до освіти, безперервності освітнього процесу.

8. Теоретичне значення. Дисертація містить наукові положення, а також нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведеного

дослідження, що мають істотне значення для розвитку теорії правотворення та правозастосування в Україні. Результати дослідження свідчать про особистий внесок здобувача в юридичну науку та характеризуються єдністю змісту.

9. Практичне значення. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі для подальшого аналізу взаємозв'язку людської гідності та прав людини і основоположних свобод в тому числі – права кожного на освіту, конституційно-правового механізму забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення;
- нормопроєктній та правотворчій діяльності – для розвитку сумісного з нормами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод законодавства України з питань забезпечення конституційного права кожного на освіту в умовах війни та повоєнного відновлення;
- правозастосуванні – при вдосконалення практики реалізації норм законодавства України, яке регулює суспільні відносини, що виникають при забезпеченні права кожного на освіту;
- навчальному процесі – при підготовці програм та робочих програм навчальних дисциплін, опорних конспектів лекцій, навчальних посібників, підручників із конституційного права, міжнародних стандартів прав людини та ін.

10. Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї та розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

11. Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження були апробовані на: міжнародній науковій конференції з нагоди Дня Конституції України (23 червня 2023 р. м. Київ), міжнародній науково-практичній конференції «Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку (27 жовтня 2023 р., Запоріжжя Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці).

12. Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 5 наукових праць, серед них 3 статі у фахових виданнях України та 2 наукових тез у збірниках науково-практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України з юридичних наук

1. Olshevskyi I. The role of the decisions of the European Court of Human Rights in improving national mechanisms for ensuring the right to education in the member states of the Council of Europe. Наше право. 2025. №2. С. 229-233.

2. Olshevskyi I. Restrictions on the right of everyone to education during the period of the legal regime of martial law. Право UA. 2025. №2. С. 51-56.

3. Olshevskyi I. The duty of the state to ensure the right of everyone to education in temporarily occupied territories. Європейські перспективи. 2025. №2. С. 34-38.

Матеріали науково-практичних конференцій

4. Ольшевський І.П. Щодо можливості обмеження права на освіту в умовах воєнного стану. Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди Дня Конституції України (23 червня 2023 року): ел. Збірник / Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. С. 72-76.

5. Ольшевський І. П. Якість освіти під час війни: актуальні проблеми та шляхи вирішення. Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці, 27 жовтня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 217-221.

13. Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, логічно об'єднаних у шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел (277 найменувань на 30 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку, з них основного тексту – 188 сторінок.

14. Характеристика особистості здобувача. Ольшевський Іван Петрович народився 02 вересня 1993 року у Вінницькій області, Україна. У 2016 році закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка та отримав диплом магістра за спеціальністю 081 «Право». У 2022 році вступив на аспірантуру на кафедру конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Має значний досвід роботи за спеціальністю, зокрема в судах та адвокатурі, наразі працює адвокатом.

Мови: українська, англійська.

Автор низки наукових публікацій, тематика яких стосується дослідженню права на освіту в умовах воєнного стану.

15. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

16. Рецензенти рекомендують: відповідно до пп. 15, 16 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, ***пропонується такий склад разової ради:***

Голова ради:

Лотюк Ольга Степанівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Васильченко Оксана Петрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права, директорка ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Москалюк Олександр Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бориславська Олена Марківна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка.

Усі члени разової спеціалізованої вченої ради не мають реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача Ольшевського Івана Петровича та/або його наукового керівника.

У результаті попередньої експертизи дисертації Ольшевського Івана Петровича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ольшевського Івана Петровича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ольшевського І.П. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Ольшевського Івана Петровича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Рекомендувати Вченій раді Навчально-наукового інституту права затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Лотюк Ольга Степанівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Васильченко Оксана Петрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права, директорка ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Москалюк Олександр Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Сліпько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Бориславська Олена Марківна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Ольшевського Івана Петровича:

«За» – 12.

«Проти» – немає.

«Утримались» – немає.

Презентація Ольшевського Івана Петровича на 6 стор. додається.

Директор Навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор — **Оксана ВАСИЛЬЧЕНКО**

Головуюча на засіданні – завідувач кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор — **Ольга ЛОТЮК**

Секретар засідання — **Артур МЕЛЬНИК**

Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану

Ольшевський Іван Петрович,

здобувач кафедри конституційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану

- **Метою** дисертаційної роботи є розробка концепції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану з урахуванням закордонного досвіду та вироблення пропозицій з вдосконалення конституційно-правового регулювання та практики реалізації цього права.

Задачі:

- - з’ясувати взаємозв’язок освіти і людської гідності, а також людської гідності, конституційного права кожного на освіту та позитивних обов’язків держави в умовах конфлікту та тимчасової окупації;
- - сформулювати визначення понять об’єктивного та суб’єктивного права кожного на освіту;
- - виділити елементи змісту конституційного права кожного на освіту в умовах війни;
- - охарактеризувати позитивні зобов’язання держави в умовах воєнного стану;
- - розкрити сутність принципу належної дбайливості та охарактеризувати його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;
- - виділити особливості обмеження права на освіту в умовах воєнного стану;
- - виділити етапи генези конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни в Україні та їх характерні риси;
- - охарактеризувати нормативно-правовий та інституційно-правовий механізми забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні;
- - виробити та обґрунтувати пропозиції з вдосконалення конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Основні результати дослідження:

- з’ясовано взаємозв’язок освіти і людської гідності
- встановлено, що категорія безпеки має похідний, інструментальний характер, оскільки не формує окремого самостійного суб’єктивного юридичного права особи, а слугує необхідною передумовою реалізації конституційного права кожного на освіту;
- - сформульовано авторське визначення понять об’єктивного права кожного на освіту та суб’єктивного права кожного на освіту;
- встановлено, що структурними елементами суб’єктивного юридичного права кожного на освіту окрім тих структурних елементів, які наявні у нього в мирний час, є такі: право на безперервність освіти; право на безпечне освітнє середовище; право на цифрову доступність освіти; право на адаптивну (гнучку) форму освітнього процесу; право на інституційний супровід; право на спрощені адміністративні процедури;
- - розроблено модель нормативно-правового забезпечення права на освіту дітей, які не володіють державною мовою або володіють нею на не достатньому для здобуття освіти рівні, в умовах війни, а також права на освіту дітей з особливими освітніми потребами;

Основні результати дослідження

- виділено обов’язки держави з забезпечення права кожного на освіту;
- виділено такі зобов’язання воюючих сторін у сфері освіти: утримуватися від руйнування закладів освіти, їх використання у військових цілях, утримуватися від дискримінації здобувачів освіти, забезпечити безпеку закладів освіти, сприяти створенню безпечних умов для навчання здобувачів, гарантувати доступ здобувачів до навчальних матеріалів, можливість навчання здобувачів за гуманітарними освітніми програмами, створювати альтернативні форми освіти, визнавати видані закладами освіти документи, підтримувати переміщених здобувачів освіти;
- виділено правові позиції Європейського суду з прав людини щодо визначення меж юрисдикції держави, яка здійснює окупацію, і виконання такою державою обов’язку з забезпечення права кожного на освіту;
- розкрито сутність принципу належної дбайливості та охарактеризовано його роль у забезпеченні конституційного права кожного на освіту;
- сформульовано авторське визначення поняття нормативно-правового механізму забезпечення права кожного на освіту;
- видідено етапи еволюції конституційно-правового забезпечення права кожного на освіту в умовах війни та їх характерні риси;

Основні результати дослідження

- виявлено системну проблему зміщення центру нормативно-правого регулювання в Україні права кожного на освіту з закону як акту Парламенту держави на підзаконні акти та аргументовано, що така тенденція суперечить принципу верховенства права, не відповідає правовим позиціям Європейського суду з прав людини щодо передбачуваності та чіткості норми права і є не сумісною з нормами ст. 2 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- Розроблено пропозиції щодо внесення змін до законодавства України.

Практичне значення одержаних результатів

Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі для подальшого аналізу взаємозв’язку людської гідності та прав людини і основоположних свобод в тому числі – права кожного на освіту, конституційно-правового механізму забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення;
- нормопроєктній та правотворчій діяльності – для розвитку сумісного з нормами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод законодавства України з питань забезпечення конституційного права кожного на освіту в умовах війни та повоєнного відновлення;
- правозастосуванні – при вдосконалення практики реалізації норм законодавства України, яке регулює суспільні відносини, що виникають при забезпеченні права кожного на освіту;
- - навчальному процесі – при підготовці програм та робочих програм навчальних дисциплін, опорних конспектів лекцій, навчальних посібників, підручників із конституційного права, міжнародних стандартів прав людини та ін.